

СТАНОВЛЕННЯ ПОЛІТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ У ВЧЕННЯХ ФІЛОСОФІВ СТАРОДАВНЬОЇ ГРЕЦІЇ І РИМУ

Шусть В.В.

Інститут соціальної і політичної психології
Національної академії педагогічних наук України

У статті розглядається розвиток політичних цінностей у працях вчених Стародавньої Греції і Риму. Розвиток давньогрецької політичної думки відбувався в контексті пошуку зв'язку держави-полісу і особистості на основі принципів справедливості, рівності та громадянської свободи. Унікальна політична і правова культура Стародавніх Греції та Риму стала тим середовищем, в якій сформувалися основні політичні цінності сучасної західної цивілізації. Демократична форма реалізації влади в грецькому полісі та республіканська в римській державі стали реальною альтернативою свавілля і грубому насильству як основним методам управління та організації інших держав. Покладання в якості цінностей свободи, рівності і справедливості дозволило людству відійти від архаїчної, жорстокої боротьби за виживання.

Ключові слова: політичні цінності, Стародавня Греція, Стародавній Рим, рівність, свобода, справедливість.

Постановка проблеми. Ідейно-теоретична спадщина Стародавньої Греції і Риму є першоосновою вивчення соціальної еволюції людських спільнот. Вона справила величезний вплив на становлення і подальший розвиток державності та політичної культури багатьох країн. У Стародавній Греції була створена, а пізніше в римській політико-правовій практиці доведена до певної міри завершеності система політико-правових принципів і категорій, які складають основу ціннісної сфери сучасних суспільств. Вкрай важливо відзначити унікальність античної інтерпретації ціннісної сфери особистості та базисних конструктів громадянського суспільства, розуміння особливостей його взаємодії з державою та окремими її інститутами. Згодом античне сприйняття соціального буття стало відправною точкою і одночасно орієнтиром для європейської політичної культури.

Кожна історична епоха знаходить в античності своє актуальне відображення. Не є винятком і українська сучасність. Останні роки вітчизняної історії характеризуються кризою національної ідентичності, кризою колективних цілей, амбівалентністю політичної свідомості. В суспільстві поки ще так і не з'явився консенсус щодо найважливіших питань: «Хто ми?», «В якій державі ми хочемо жити?», «Які наші пріоритетні цінності і ціль?». У цій ситуації видається цікавим і актуальним вивчення історичного досвіду інших держав, зокрема, грецьких міст-полісів та Римської імперії, що були унікальними багатонаціональними і багатоконфесійними державами.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Особливості політичної діяльності в Стародавній Греції та Римі вивчалися в межах багатьох різнопланових досліджень, однак проблема становлення ціннісної сфери громадян грецьких міст-держав та Римської імперії ще не набула всебічного висвітлення.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є вивчення особливостей формування політичних цінностей у суспільствах Стародавньої Греції та Риму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальні тенденції розвитку давньогрецької і давньоримської політичної думки досліджувались багатьма науковцями. Так, В.С. Петрінко вивчав вплив «Політики» Аристотеля на становлення і розвиток європейської політичної думки [17], В.О. Ореховський дослідив становлення цінностей в контексті взаємодійнини церкви і держави [16]. Російський вчений О.Б. Єгоров присвятив монографію розгляду важливих питань, пов'язаних з процесом перехо-

ду від Республіки до Імперії в Стародавньому Римі [10]. У них автор показав, що політичні зміни, які відбувалися, в розглянутий період, були частиною переходу від Риму-поліса з провінціями-колоніями до середземноморської держави.

Також варто відзначити роботи Ю.Г. Чернишова в яких автор звертає увагу на «монархізацію» суспільної свідомості римлян I ст. до н.е. за допомогою «технічних прийомів», наприклад, створення «офіційних утопій», здатних дати короткостроковий результат, але в кінцевому підсумку вони призводять лише до ще глибшого відчуження народу від влади [28].

В контексті згадуваної проблеми А.М. Токарев досліджував витoki становлення офіційної ідеології принципату [25]. Не менш значимі дослідження С.С. Дьоміної, в яких автор розглядає проблему готовності римського суспільства наприкінці епохи Республіки до сприйняття монархії [7]. Відтворення римського суспільного життя в епоху громадянських війн, думок і почувань різних соціальних груп, тих духовних цінностей, які співідували останні, вдало висвітлено в працях Н.В. Чеканова [27].

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Визначальним фактором культурної подібності сучасних європейських народів можна вважати вплив греко-римської античної цивілізації, яка постанала на основі соціальної і політичної культур мисливців-збирачів. На думку Л.Г. Почебут, для того щоб кожен раз пристосуватися до нових умов виживання, представникам європейського антропологічного типу знадобився значний інноваційний потенціал. Умови життя вимагали технологічного освоєння світу. Європейці постійно створювали нові знаряддя праці та найпростіші механізми. Європейці набули такої психологічної якості як велика сприйнятливості і відкритості новому досвіду [21].

Всі категорії, що входять в систему цінностей давньогрецької цивілізації, об'єднує спільне джерело виникнення. Таким джерелом є демократичний устрій перших держав-полісів і міфологічне уявлення про божественну природу законів соціального співжиття, заснованих на принципі справедливості. У той час правом визнавалося тільки таке домагання, яке відповідало поняттям про справедливість. Одним з перших ідею про глибокий зв'язок справедливості, полісу та закону висловив в своїх поемах «Теогонія» і «Труди і дні» Гесіод (VII ст. до н.е.) [5], [6]. У поемі «Теогонія» показано безкомпромісну боротьбу нового покоління богів зі старим, наведено випадки угод між богами і людьми. Богиня Афіна, народжена з голови Зевса, згідно переконань Гесіода, одночасно слугує богинею розуму, праці і війни,

що свідчить про рівнозначну цінність цих занять у стародавніх греків. У «Трудах і днях» дається перше в європейській думці осмислення історії у розвитку. Крім того, це також перша її інтерпретація як регресивного процесу, в той час як в цілому в Греції більшого поширення набула ідея історії як прогресивного процесу [3]. У той же час, аналогічна класифікація про зміну епох існує в індійській і іранській міфології, хоча Гесіод і додав до неї «вік героїв» (в оригіналі – «рід героїв» або «покоління героїв») [6]. Отже, Гесіод в своїй творчості виокремив безумовну цінність героїзму, тобто служіння суспільству, справедливості та поваги до закону.

Як відображення космічного порядку і божественного розуму трактував поліс і його закони Геракліт (VI–V ст. до н.е.) [4]. Поліс і закон – це, за Гераклітом, щось загальне, однаково розумне і доцільне. Порушення закону є дією, суперечливою божественній гармонії і законам справедливості, тому Геракліт наголошував, що злочин треба гасити шкороше, ніж пожежу» [4]. З урахуванням подальшої еволюції давньогрецької думки можна сказати, що Геракліт надав імпульсу доктринам античності і Нового часу, які цінністю для людей ставили розумне начало, унормоване в законодавстві.

Моральні принципи Піфагора слугували цінністю для всього суспільства і передбачали запобігання смутам в місті, рівну міру дозволеного і забороненого, що свідчить про визнання в якості цінностей справедливості і поваги до закону. Піфагорійці вважали анархію за безумовне зло, а благополуччя людини, її природо відповідність пов'язували з владою Бога. У побудованій ними ієрархії Богом у владарюванні допомагали наставники, батьки і старші, а також закон. Соціально-політична концепція піфагорійців будувалась на авторитеті суспільства і закону, узвичаєнні батьківських традиції, навіть за їх невідповідності вимогам часу [29]. Поняття рівності і справедливості піфагорійці описували числовою пропорцією, тобто співвідношенням певних параметрів. Наприклад, з точки зору Солона (VII–VI ст. до н.е.) як політика такими параметрами були: закон, право і сила. Йшлося про закон як вимогу правової рівності вільних громадян полісу, рабів правові норми не стосувалися. Рівність означувалась у двох вимірах: рівності в правах, і рівності перед законом [23].

У вченнях софістів ідея рівності і свободи була висловлена в якості розуміння людини як міри всіх речей, в тому числі і справедливості. Ця ідея найбільш чітко була сформульована Протагором: «Людина є міра всіх речей – існування існуючих і неіснування неіснуючих» [9]. Таке трактування контрастувало з традиційним уявленням про божественне начало як єдину міру рівності і справедливості. Протагор стояв на атеїстичних позиціях: «Про богів я не можу знати, чи є вони, чи немає їх, бо надто багато перешкоджає цьому знанню...» [9].

Тема самоцінності та автономії людської особистості отримала своє продовження у творчості Сократа, який відзначив унікальність кожної людини завдяки можливості особистої свободи. В його творах свобода характеризувала людину у двох значеннях: як внутрішній вимір особистісних якостей або чеснот, і як незалежність від зовнішнього світу. Сократ свободу обмежував законами природи, ігноруючи персоналізовані божественні істоти [12].

Коли афіняни засудили його на смерть, Сократ поставив суспільний закон набагато вище цінності власного життя, цілком свідомо відмовився покинути Афіни, і підкорився вироку [19]. Ціною свого життя Сократ довів дєвість принципу вільної невідчужуваної волі, що надалі стане найважливішою по-

літико-правовою категорією, елементом світоглядної основи сучасної європейської політичної культури.

Платон, учень Сократа, розвинув його ідеї про справедливість, рівність і чесноти. Справедливість він визначав як «належну міру», тобто певну рівність в процесі соціальної взаємодії, Побудувавши оригінальну концепцію ідеальної держави, Платон сформулював мету розвитку державності – досконалу організацію політичної влади на основі єдності мудрості, мужності, розсудливості та справедливості [15].

На думку Платона, позафізичний світ – Гіперуранія твориться цінностями справжнього буття. Закладеним у кожній людській душі прагненню, запалу і розважливості відповідають цінності: розсудливість, мужність і мудрість. Цінність справедливості полягає у створенні їх гармонії в людині зокрема, так і в державі в цілому [15].

Вагомий внесок у подальшу розробку системи політичних цінностей античного світу вніс Аристотель, з ім'ям якого пов'язано виникнення політичної науки. В роботах Аристотеля підкреслюється особлива значимість соціального начала людської природи, безумовна залежність особистості від соціуму. З точки зору Аристотеля держава є продуктом еволюції сім'ї, при цьому робиться висновок про природну сутність держави, яка створюється не для того, щоб існувати, а для щасливого життя громадян цієї держави. «Звідси випливає, що всяка держава – продукт природного виникнення, як і первинні спільноти: вона є завершенням їх, в завершенні позначається природа. З усього сказаного випливає, що держава належить до того, що існує за природою, і що людина за своєю природою є істота політична» [1].

Основним здобутком вільного громадянина поліса було право і обов'язок брати участь в управлінні державою, що підкреслювало значимість рівності громадян. Аристотель зазначав: «Ми ж вважаємо громадянами тих, хто бере участь у суді і народних зборах» [1]. Ще більшого значення набував наслідок такої включеності особистості в систему владно-громадських відносин. Така діяльність виховувала відповідальність громадян у державних справах.

Істотним внеском Аристотеля є розробка та визначення змісту принципу формальної рівності – базового цінності сучасної європейської політичної системи. «Рівність – зазначає вчений, – полягає в тому, що ні неможливі, ні можливі не мають ні в чому будь-яких переваг; верховна влада не зосереджена в руках тих чи інших, але ті й інші рівні» [1].

Однак, виступаючи проти поділу людей за майновою ознакою, Аристотель виправдовував рабство. З його точки зору рабське становище людини зумовлене її природою: «Одні люди за своєю природою вільні, інші раби, і цим останнім бути рабами і корисно і справедливо». Рабське становище людини Аристотель пов'язував з кліматичними умовами, вважаючи жителів Північного Причорномор'я (предків сучасних українців) схильними до рабства [1]. Цінність справжньої свободи людини може проявитись лише в політично організованому, державницькому суспільстві, де політичний статус і громадянські права будуть забезпечуватись силою держави і закону.

У творчості Епікура (341–270 рр. до н.е.) органічного продовження набула ідея залежності прав людини від політичного режиму суспільства. Всі політичні відносини в державі, згідно праць вченого, повинні мати договірний характер і базуватись на цінностях справедливості і природного права: «Природне право є договір про користь, мета якого не заподіювати і не терпіти шкоди» [18]. Тому

громадяни, які не інтегровані в систему суспільного договору, не набувають політичних прав і свобод, і не сповідають загальноприйнятих норм моралі і справедливості. «По відношенню до тих тварин, які не можуть укласти договори, щоб не завдавати і не терпіти шкоди, немає ні справедливості, ні несправедливості, – точно так само, як і по відношенню до тих народів, які не можуть або не хочуть укласти договори, щоб не завдавати і не терпіти шкоди» [18]. Цінність справедливості узгоджується Епікуром з корисністю і доцільністю соціальної взаємодії вільних членів суспільства, які перебували у договірних відносинах один з одним: «Загалом справедливість для всіх одна і та ж, оскільки вона є користь при взаємному спілкуванні людей. Справедливість не існує сама по собі; це – договір про те, щоб не завдавати і не терпіти шкоди, укладений при спілкуванні людей і завжди стосовно до тих місць, де він полягає» [18].

В Стародавньому Римі ідеї грецьких вчених набули логічного розвитку, однак характеризувалися своєрідністю в залежності від епох розквіту чи занепаду Римської держави. Так, погляди Сенеки характеризуються індивідуалізмом, який є захисною реакцією на бурхливе політичне життя Риму. На думку вченого, найбільш гідним є життя, присвячене власному вдосконаленню, відстороненню від участі у громадських справах і політичній діяльності. Політик Сенека присвятив імператору Нерону трактат «Про милосердя», в якому закликав його зберігати людяність у боротьбі з супротивниками і дотримуватися республіканського духу, саму ж владу називає «вищим благом і найвищою мудрістю», яка гармонійно і доцільно реалізується в устрої суспільства [22].

На відміну від Сенеки, Епіктет критикує і засуджує громадянський устрій Римської республіки. Він робить наголос на цінностях рівності людей, засуджує рабство. Дійсною цінністю людини Епіктет вважає розум. Завдяки йому людина встановлює гармонію у суспільстві. Однак розум, на думку вченого, має гармоніювати з поривами душі. Пріоритет цінностей свободи і незалежності Епіктет обмежує лише духовною свободою, свободою смирення з дійсністю, обмеженнями, твореними суспільством [3].

Імператор Марк Аврелій Антоній, за часів правління якого кризові явища в римській державі стають досить відчутними, у етиці стоїків бачить певний засіб морального відродження суспільства. Основними цінностями людини, на думку правителя-філософа, має бути досягнення чеснот, тобто підпорядкування «розумним законам природи у злагоді з людським еством». Марк Аврелій рекомендує: «Спокійну думку про все, що приходить ззовні, і справедливість завжди, «що твориться за твоїм власним розсудом, тобто твоїм бажанням і діями, які полягають у діях загальнокорисних, бо це суть у згоді з твоїм еством» [15].

Лукрецій, розвиваючи вчення Демокріта, розглядає розвиток суспільства як поступальний процес, в основі якого лежать недостатня забезпеченість життєвими благами і розум людини, тобто цінностями стають феномени, яких людям не вистачає. Отже, виникають національні мови, держави, політичні і правові системи. Цінуючи епоху античної демократії, Лукрецій засуджував аморалізм рабовласників, виступав проти війн, що відривають мирних жителів від корисної для суспільства праці, рішуче відстоював можливість атеїстичної етики. Тому він допускав у людини вільну волю [24].

У соціальних поглядах Цицерона відбивається його становище як представника верхніх шарів

римського суспільства періоду республіки. Кращий суспільний устрій він бачить в комбінації трьох основних державних форм: монархії, аристократії і демократії. Метою держави він вважає забезпечення громадянам безпеки та вільного використання майна. Його теоретичні погляди в значній мірі перебували під впливом його політичної діяльності [26].

З часів Стародавніх Греції та Риму політичне життя набувало ознак людського виміру, орієнтації на загальне благо. Стародавні грецькі і римські філософи встановили залежність найбільш оптимальної форми організації влади від реалізації політичним режимом основних політичних цінностей: справедливості, громадянської свободи і рівності. Вперше як універсальним оціночним критерієм стало благо людини. Особистість була поставлена в центр світобудови.

Саме в Стародавніх Греції та Римі чесноти, втілені в принципах справедливості та громадянської свободи стають абсолютними політико-правовими цінностями, що визначають якість державної влади та права та й загалом, сенс існування держави.

Звичайно, полісний уклад грецьких міст-держав та правові основи римської республіки дещо ідеалізуються в наукових джерелах, однак, безсумнівно, вони сприяли формуванню політичних цінностей рядових членів суспільства. Основною якістю вільного громадянина вважалося його право і обов'язок брати участь в управлінні державою. Особистість органічно вбудовувалася в систему державно-владних відносин, що притродним чином усувало масу протиріч і конфліктів.

Цінностями стародавніх греків були справжня свобода і справедливість, які могли бути гарантовані тільки силою держави, основною функцією якої було досягнення загального блага і гармонії, а в законах, повинні втілюватися цінності чесноті і справедливості. Натомість римська політична філософія характеризується радикальною трансформацією полісного менталітету Стародавньої Греції. Виступивши спочатку в якості руйнівної сили, індивідуалізм в подальшому став однією з умов подолання політичної кризи. Але якщо в грецькій політичній думці критика Платоном і Аристотелем індивідуалізму софістів сприяла формуванню теорії аристократичного полісу, громадяни якого знаходяться під опікою мудрих правителів, то римська думка, і, зокрема, концепція Цицерона, пропонували інше рішення, висуваючи на передній план концепцію права, наділеною вельми специфічною теоретичною і особливо практичною спрямованістю.

Класична антична модель держави була несумісна з подібним порушенням політичної рівності. Її установка на колективізм і єдність думок була досить проста і володіла неабиякою інерцією. Громадянська ідея в античності визначалася монолітністю суспільства і занепад єдності призвів у результаті до розпаду самої монолітності держави.

Розкладання традиційних цінностей викликало запеклу боротьбу за владу в Стародавньому Римі, яку вели між собою окремі партії на чолі з честолюбними лідерами. Це призвело до орієнтації політичної свідомості римських громадян на того чи іншого видатного політика чи полководця, з владою якого вони пов'язували як особисту вигоду, так і ефективне функціонування державної системи. Рим в його «полісному» варіанті зруйнувався і майже перестав існувати, а разом з ним стрімко деградувала вся традиційна система цінностей. В епоху громадянських воєн в римському суспільстві були присутні всі симптоми кризи ідентичності, що ми спостерігаємо і в сучасній Україні. Відомо, що ім-

ператору Августу довелося «збирати» державу після багаторічних виснажливих громадянських воєн і навіть «відновлювати республіку» в тій обмеженій мірі, в якій це було тоді можливо.

Пізніше значну роль у формуванні політичних цінностей європейських народів зіграло християнство. Син Божий, який приніс себе в жертву для утвердження нових ідеалів, виявився близьким всім європейським народам в той період, коли почався «землеробський» період їх історії. Ісус Христос у викладі філософів мав усі необхідні якості героя, щоб повести за собою людей. До того ж твердження про богоподібність людини виявилось тією ідеєю, для якої знайшлося живильне середовище у вигляді колективних уявлень предків європейців про цінність рівності членів соціуму.

Висновки. Подібність природно-кліматичних умов і особливостей життя давніх греків і римлян визначили схожість змісту більшості цінностей, особливо тих, які виявилися значущими для формування соціально-політичного контексту і принципів акультурації. Так, у всіх європейських народів, навіть у потомків варварів, що завоювали Рим, згодом сформувалися

базові цінності рівності і справедливого розподілу, що стали змістом колективного несвідомого, яке впливає на почуття, вчинки і думки людей і сьогодні. Вони лежать в основі цінностей індивідуалістичних культур європейського континенту.

Політичне життя всіх європейських народів на стадії побудови раннях держав, починалася з древніх демократій. Прикладом і вищим досягненням такого вибору є грецькі поліси і Римська республіка. Саме вони стали аналогом ранняї держави Київська Русь, для якої формуючим прикладом служили грецькі і римські міста-держави північного Причорномор'я.

Перспективи подальших досліджень. В подальшому важливим є вивчення змісту цінностей колективістської і індивідуалістичної політичної культури, що відрізняються на рівні соціальних уявлень в європейських і азіатських країнах. В основі європейських політичних цінностей лежать ідеї рівності і прав людини, а в основі азіатських – ієрархія як спосіб досягнення гармонії. В зв'язку з цим дискусійним є визначення місця України в сучасному глобалізованому світі.

Список літератури:

1. Арістотель. Політика / Пер. з давньогр. та передм. О. Кислюка. – К.: Основи, – 2000. – 239 с.
2. Все шедевры мировой литературы в кратком изложении. Сюжеты и характеры. Зарубежная литература древних эпох, средневековья и Возрождения / Ред. и сост. В. И. Новиков. – М.: Олимп: АСТ, 1997. – 848 с.
3. Гераклит Эфесский: все наследие: на языках оригинала и в русс. пер.: крат. изд. / подгот. С. Н. Муравьев. – М.: ООО «Ад Маргинем Пресс», 2012. – 416 с.
4. Гесиод. Теогония. Режим доступа: http://www.e-reading.link/bookreader.php/14613/Gesiod_-_O_proishozhdenii_bogov_%28Teogoniya%29.html
5. Гесиод. Труды и дни. Режим доступа: http://azlib.ru/w/weresaew_w_w/text_0300.shtml
6. Демина С. С. Римское общество в I в. до н. э.: гражданское сознание и поведение: Автореф. дисс.... канд. ист. наук. – М., – 2000. – 20 с.
7. Диоген Лаэртский. О жизни, учениях и изречениях знаменитых философов. Режим доступа: http://www.krotov.info/lib_sec/05_d/dio/gen_00.htm
8. Егоров А. Б. Античная демократия и римская политическая система // Алексей Борисович Егоров. Вестник СПбГУ, серия 2. – Вып. 4. – 2009. – С. 34-46.
9. Ксенофонт. Сократические сочинения. Режим доступа: http://krotov.info/lib_sec/11_k/kes/kkseno1.html
10. Марк Аврелий. Наедине с собой. Размышления. Перевод с древнегреческого под общей редакцией А. В. Добровольского с примечаниями Б. Б. Лобановского. К.: Collegium Artium Ing, Ltd. – Черкассы: РИЦ «Реал», – 1993. Режим доступа: <http://psylib.org.ua/books/avrel01/txt01.htm>
11. Ореховський В. О. Взаємовідносини церкви і держави на євразійському та північноафриканському просторах (I–XVIII ст.): автореф. дис. ... д-ра іст. наук: 07.00.02 / В.О. Ореховський; Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. – Чернівці, – 2009. – 34 с.
12. Петрінко В. С. Вплив «Політики» Арістотеля на становлення і розвиток європейської політичної думки: дис. ... канд. політ. наук: 23.00.01 / Віктор Степанович Петрінко; Ужгородський національний ун-т. – Ужгород. – 2002. – 189 арк.
13. Письмо к Геродоту. Письмо к Пифоку. Письмо к Менекею. Главные мысли. Перевод М. Л. Гаспарова // Тит Лукреций Кар. О природе вещей. – М., 1983. – С. 292-324.
14. Платон. Апология Сократа. Режим доступа http://kdpu.edu.ua/download/kaf_philosof/Dzherela/Antic/platon.apologiya.ukr.pdf
15. Платон. Держава / Пер. з давньогр. Д. Коваль. – К.: Основи, 2000. – 355 с.
16. Почебут Л. Г., Мейжис И. А. Социальная психология. Учебное пособие. Изд-во «Питер». – 2010. – 672 с.
17. Сенека Луцій Анней. Моральні листи до Луцілія / Пер. з латин. А. Содомора. – К.: Основи, 1996. – 603 с.
18. Солон. Фрагменти. Режим доступа: <http://ancientrome.ru/antlit/solon/solon.htm>
19. Тит Лукрецій Кар. Про природу речей / Переклад А. Содомори. – Київ: Дніпро, 1988. – 191 с.
20. Токарев А. М. Витоки становлення офіційної ідеології принципату Імператора Цезаря Августа: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.02 / А. М. Токарев; Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Х., 2010. – 19 с.
21. Ціцерон Марк Тулій. Про державу. Про закони. Про природу богів. / М. Т. Ціцерон; пер. з лат.: В. Литвинов. – Київ: Основи, 1998. – 477 с.
22. Чеканова Н. В. Трансформация представлений о публичной власти и ее носителях в Риме в эпоху гражданских войн. Античное общество – IV: Власть и общество в античности. Материалы международной конференции антиковедов, проводившейся 5-7 марта 2001 г. на историческом факультете СПбГУ. СПб., 2001 Режим доступа: <http://centant.spbu.ru/centrum/publik/confcent/2001-03/chekan.htm>
23. Чернышов Ю. Г. К вопросу о содержании «государственной идеологии» в Римской империи // Античное общество – IV: Власть и общество в античности. Материалы международной конференции антиковедов, проводившейся 5-7 марта 2001 г. на историческом факультете СПбГУ. СПб., 2001 // Центра антиковедения СПбГУ. Режим доступа: <http://centant.spbu.ru>
24. Ямвлих. Жизнь Пифагора. / Пер., вступ. ст. и прим. В. Б. Черниговского. – М.: Алетея. – 1997. – 179 с.

Шусть В.В.

Институт социальной и политической психологии
Национальной академии педагогических наук Украины

СТАНОВЛЕНИЕ ПОЛИТИЧЕСКИХ ЦЕННОСТЕЙ В УЧЕНИЯХ ФИЛОСОФОВ ДРЕВНЕЙ ГРЕЦИИ И РИМА

Аннотация

В статье рассматривается развитие политических ценностей в трудах ученых Древней Греции и Рима. Развитие древнегреческой политической мысли происходило в контексте поиска связи государства-полиса и личности на основе принципов справедливости, равенства и гражданской свободы. Уникальная политическая и правовая культура Древней Греции и Рима стала той средой, в которой сформировались основные политические ценности современной западной цивилизации. Демократическая форма реализации власти в греческом полисе и республиканская в римском государстве стали реальной альтернативой произволу и грубому насилию как основным методам управления и организации других государств. Возложение в качестве ценностей свободы, равенства и справедливости позволило человечеству отойти от архаичной, жестокой борьбы за выживание.

Ключевые слова: политические ценности, Древняя Греция, Древний Рим, равенство, свобода, справедливость.

Shust V.V.

Institute of Social and Political Psychology
National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

THE FORMATION OF POLITICAL VALUES IN THE WORKS OF ANCIENT PHILOSOPHERS OF GREECE AND ROME

Summary

The article reveals the political values development in the works of ancient scholars from Greece and Rome. The development of Greek political ideas was done in the context of connection search of state-polis and personality based on the principles of justice, equality and civil liberties. The unique political and legal culture of ancient Greece and Rome have become the environment through which the basic political values of modern Western civilization were formed. Democratic form of power realization in Greek polis and republican in Rome state have become a real alternative to tyranny and brutal violence as the main methods of other countries control and management. Determining such values as freedom, equality and justice allowed people to move away from archaic, brutal struggle for survival.

Keywords: political values, Ancient Greece, Ancient Rome, equality, freedom, justice.